

DISSERTATIO SOLENNIS MEDICA

DE

**AQUA MEDICINA
UNIVERSALI.**

QVAM

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. FRIDERICO WILHELMO,
PRINCIPE BORUSSIAE, MARCHIONE BRAN-
DENBURGICO, RELIQUA,

IN ACADEMIA FRIDERICIANA.

GRATIOSISSIMO FACULTATIS MEDICAE CONSENSU,
PRÆSIDE

DN. FRIDERICO HOFFMANNO,
CONSILIARIO, ARCHIATRO REGIO ET PROFESSORE
PRIMARIO h.t. DECANO SPECTATISSIMO,

DOMINO PATRONO, AC PROMOTORE SVO

omni observantia atque honoris cultu atatem colendo,

PRO GRADU DOCTORALI,

More Majorum Solenni obtinendo,

Ad d. Octobr. M. DCC XII, horis ante 6 pomeridianis

IN AUDITORIO MAJORI

Publico Eruditorum Examine submitteret

CARL ADAM SCHROEDER
Mansfeld. Sax.

HALAE MAGDEBURGICAE,
TYPIS GEORGI JACOBI LEHMANNI, ACAD. TYPOG.

DISSERTATIO SEPTIMA MEDICA

NOVA MEDICINA

UNIVERSITATIS

RECTORI MAG. HIERONIMO

FRIDERICO WILHELMO

ACADEMIAE PATERNAE

PRÆSIDI

FRIDERICO HOFFMANNO

PHYSICIS AC ACADEMICIS

DOMINO HONORIS AC PROMOTORI

PRO GRADU DOCTORALIS

CARL ADAM SCHROEDER

Münchberg, Sax.

HALLÆ: MÜLLERBERGERI
Theop. Jacobi Iunioris, Acad. Typog.

DISSERTATIO SOLENNIS MEDICA
DE
**AQUA MEDICINA
UNIVERSALI,**

I.

Jam desiderata ubique & omni tempore efflagitata fuerit medicina, quæ omnis generis morbos virtute sua vincat: nemini, qui paulo majori solertia fuerit in rebus medicis versatus, ignotum fore arbitramur. Hecatomb

be sane redimendum esset, si quisquam medicorum tam felici uteretur ingenio, ut tale remedii genus in ægrotantium salutem inveniret: At vero, cum ne ulla quidem adhuc nobis cognita explorataque sit medicina, quæ vel unius morbi speciem certo semper eventu profliget, de tali profecto, quæ omnibus morborum generibus depellendis

A 2

dis

dis sufficiat, eo magis videtur desperandum. Sa-
ne enim, si tam differentem subjectorum indolem
& tam multiplices & sæpe contrarias morborum
causas, nec non remediorum vires pro natura
corporum subinde variantes intuemur: circa me-
dicinam universalem investigandam non amplius
erimus occupati. Verum enim vero, quod si medi-
camentum in universa rerum natura datur, quod
universale salutari mereatur, certe illud non aliud,
nostro quidem iudicio, est, quam aqua communis;
utpote sine cuius usu nec vivum nec integrum
corpus nostrum manere potest. Quin & omnis
generis morbos corpore arcet, sanumque tuetur il-
lud, & ab omni corruptione, quæ vitæ inimicissi-
ma est, defendit: Præterea usus aquæ omnibus in
curando indicationibus satisfacit, adeo ut sine hoc
nulla passio, sive chronica sive acuta, felici industria
possit profligari: In cuius sententiæ nostræ con-
firmationem nolumus iam hoc loco salutiferos
eosque tam calidos quam frigidos fontes adducere,
eorumque efficaciam in vincendis variis morbis
vindicare: sed res nobis tantummodo erit cum A-
qua communi, pura tamen & optima, cuius uni-
versalem usum præsentī specimine plurimum lauda-
re ac commendare, auspicio Divini Numinis, con-
stituimus.

II.

Quum itaque de aqua medicina in morbis
præservandis & sanandis universali verba face-
re, & præstantissimis argumentis id ostendere pro-
posi-

positum nobis sit, non alienum a scopo nostro fore judicamus, si prius de necessitate naturali integritus corporis nostri quædam præmoneamus, ut deinde eo liquidius, quinam morbi sanabiles & quinam insanabiles sint, perspici queat. Quod ad primum attinet, nempe naturalem moriendi necessitatem: quam notissimum est, corporis nostri durationem, & putredinis, ad quam per se valde pronum est, prohibitionem, unice a perenni ac non interrupto sanguinis & humorum circuitu dependere. Etenim quamdiu is salvus ac integer est: tam diu corpus vivum appellatur: hoc vero paulatim deficiente morte nihil est propius. Hic motus igitur est, qui unice corpus a corruptione vindicat, eo quod quietem, quæ causa ac fundamentum omnis putredinis est, ab humido heterogeneo, cujus indolis in universum animantium partes sunt, solus averit.

III.

Curaret certe corpus nostrum in in perpetuum si sanguinis motum continuum ac perennem possimus tueri: Id autem cum non ferat humana imbecillitas, miseraque mortalium conditio, in hujus defectus causas inquirere, operæ, videtur pretium. Sunt autem nostro judicio hæ: Circuitus iste humorum vitalis organis & viis perficitur: illa fibræ musculorum elasticæ, quæ successiva & reciproca dilatione ac contractione gaudent, constituunt: hæ sunt vasa majoris & minoris capacitatis. Si quando igitur fibrarum

elater ac impulsus ita imminuitur, ut non amplius proportioni humorum ad movendum necessaria respondeat, neque hi per minimos tubulos expedire & prompte circulentur, fieri certe non potest, quin in capillaribus vasis humorum stagnationes & inde tandem potredines, fœcundæ morborum & mortis genitricæ nascantur. Sicuti autem in omnibus machinis & elateres & vires motrices corporum, ob massæ, ex qua coagmentatæ sunt, mutationem, tandem debilitantur: Ita eodem modo sese res habet cum corpore nostro, cujus fibræ, quæ motum unice perficiunt, procedentibus annis crassescunt, durioresque, solidiores ac aridiores fiunt. Quam ob rem non modo difficilius moventur sed & pori ac meatus angustiores redditi, quo minus fluida per hos libero ac æquali cursu possint circulari, impediunt. Cujus rei luculentæ testes sunt carnes annosorum animantium, quæ ob duritiem & soliditatem longe majori calore & longiori coctione ut emolliantur indigent, quam carnes juniores. Ex quo intelligitur nullum esse dubium, quin si idem status eademque mobilitas fibrarum vasorumque, eadem denique pororum apertura perpetuo posset conservari, corporis vita hac ratione in perpetuum, nisi accesserit causa externa violenta, esset duratura. Hoc ipsum vero vel medicina vel victus delectu præstari posse, ii qui rerum naturalium vires perspectas habent, concipere nequeunt. Illud autem non verosimile, sed verissimum est, pluri-

ti-

rimos mortalium non illum vitæ terminum attingere, quem corporis constitutio ac temperies à natura ipsis tributa promitteret, siquidem leges ac regulas, quibus ad naturalem terminum corpus possit pervenire, vel ignorant, vel despiciatui habent. Quare maxima hominum pars, cum affectuum & victus in temperantia, tum neglecto earum rerum, quæ salubres vel insalubres sunt, discrimine vitam breviorē & afflictam valetudinem certo sibi accelerat.

IV.

Explicata jam interna & naturali interitus nostri causa ac origine, rem non incommodam fore arbitrator, paucis exponere, quare morbi dentur insanabiles, quique nullo auxilio, nullo remedio obsecundent. Etenim dari proportionem inter agens & patiens, & effectus adæquatam desiderare causam, cum sana ratio, tum ipsa motuum leges satis explicant. Atqui si quando contumacissimæ vasorum contingunt obstructions, viscerumque indurationes, denique ingentes humorum in cavitates effusiones & inde ortæ putredines, quis poterit hisce malis expugnandis pares medicinæ vires invenire? Quis porro profundas & internas nobiliorum partium inflammationes & innatas sphacelationes convenienti remedio susteret? Postremo, quis vehementes & inveteratas generis nervosi commotiones extingveret? Hoc certe si quis ullo remediorum genere præstiterit: eum ego non Aesculapium sed in humani generis felicitatem

tem natum dicam, certissime pervasus, neminem
cui is adfuerit, morbis acutis esse periturum.

V.

Cæterum dispiciendum quoque est, num
detur in rerum natura tale remedium, quod cer-
to morborum generi profligando idoneum sit. No-
to notius est, specifica quædam ad certos morbos
expugnandos adhuc mirifice commendari. Ita
china chinæ pro sacro antifebrili habetur: Ar-
gentum vivum adversus luem virulentum vene-
ream mirificis laudibus extollitur: Opium omni-
um dolorum certissimum allevamentum dicitur:
Mars hypochondriacorum audit solatium: Sul-
phur summum judicatur pectorale: Castoreum
nervis amicissimum: Amara Cachecticorum &
hydropicorum exoptatissima medicina prædicantur:
Nitrum in febrili æstu extinguendo dicitur
ferre opem desideratissimam. Verum enim vero,
tametsi his eximiis remediis & sua laus & virtus
constet, attamen qui artem aliquamdiu fecit, ista-
lismodi auxiliorum genera his morbis debellandis
minime sufficere facile judicabit. Quis enim ig-
norat, omnes fere morbos à causis diversis, imo
sæpe contrariis foveri? Quem latet, morbos sub
diversis procedere symptomatibus, & hinc majo-
ris vel minoris esse periculi? Cui non cognitum
perspectumque est, diversas corporum dari indole-
s, easque, in quas remedia agunt, multum inter
se variare? Unde necesse est ut ab uno eodemque
adhibito remedio, pro diversa corporum natura,

di-

diversi, imo contrarii subinde effectus consequantur. Etenim quod probe observandum, remedia non agunt tantum secundum activitatem suam, sed & si ita loqui decet, secundum receptivitatem, hoc est, remedium vires à mechanica corporum nostrorum & medicamentorum mutua ac reciproca in se actione & reactione proficiscuntur. Ex quo intelligitur, quam nefario ausu ii curationes suas instituunt, qui nulla habita subjectorum causarumque morbificarum aut aliarum circumstantiarum ratione, uno semper remedio una eademque methodo in eodem morbo utuntur, id quod omnes imperiti consiliique inopes medici magno vespillonum commodo facere solent: Nam qui horum omnium habuerit notitiam, is non facile unam medicinam in uno morbo omnibus accommodabit.

VI.

Reliquum jam est, ut, quo sensu ac mente aqua universalis medicina dicatur, exponamus. Affirmamus vero, aquam esse omnibus naturis & omni tempore convenientissimam; deinde non dari hac ipsa nobilius à morbis præservativum: præterea tam in acutis quam chronicis passionibus certissimam opem afferre, & tandem ejus usum omnibus indicationibus tam præservatoriis quam curatoriiis satisfacere. At vero, cum magna sit, aquarum in universo differentia, dispiciendum maxime omnium est, quænam aquæ, huic medici scopo sint accommodatæ. Neque enim negandum est,

B

est,

est, aquarum naturam ac vires, quam longissime inter se diffidere, id quod, aqua potatotes vel ipso gustu facile possunt dijudicare. Præterea aquarum differentiam non rectius addiscimus, quam variis chemicis examinibus eas subjiciendo, videlicet si ponderationes, destillationes variasque mixtiones cum ipsis instituamus. Adeoque non existimandum est, aquam tam homogencum, ut prima fronte apparet, esse liquorum; sed ex compluribus diversæ naturæ partibus eum mixtum esse, complura sunt, quæ id confirmant. Primo enim omnis aqua fluidum aëreo-æthereum in intimam sui societatem admittit, eo, quod elastica aquarum vis ab hoc unice repêtenda videatur. Notum enim est omnes aquas expandi, & majus spatium occupare; easdem quoque contrahi inque arctius spatium cogi, pro majori aëris aut ætheris in aquas admissione vel ex ipsis poris rursus facta expressione. Luculentum hujus rei exstat testimonium in thermometris, ubi liquidum inclusum pro diversa caloris & frigoris admissione, jam spatium majus jam minus occupat. Ea enim conditio est omnium liquidorum ut calore accedente fluidum æthereum uberius soleant admittere, quod etiam rursus frigoris intervntu derelinquant, sicuti aliquot ab hinc annis acerrima hyeme sumus experti. Aeris vero & ætheris copia aquis inerrans non melius quam antiæ pneumaticæ beneficio potest explorari, cum subtiliores aquæ numerosas

subtiliores aquæ numerosas bul-

bul-

bullulas in vacuo emittant, imo si paululum calefactæ fuerint, vitri, quo continentur, ora transcendant: Sicuti contra quo crassiores & graviores aquæ fuerint, eò minor bullularum elevatio observatur.

VII.

Deinceps ipsæ aquæ ex subtilioribus nec non paulo gravioribus partibus constare videntur: illæ ut mobiliore facilius ascendunt, inque altum caloris accessu sub destillatione & evaporatione elevantur: graviores vero & crassioris molis particule majorem caloris gradum postulant. Quamobrem animadvertimus in coctione avolare subtiliores & remanere crudiores minusque utiles: id quod curiosiores succi ex lupinis Turcicis expressi, quem Coffe vocant potatores probe experiuntur, qui, quoties lupinos contusos aquæ diutius coctæ immittunt, saporem exinde minus gratum percipiunt: Observatum quoque fuit, aquas in destillatione alias longe celerius, alias ægrius alembicum transcendere. Denique pondere inter se multum aquæ differunt, dum aliæ graves, aliæ leves instrumento statico notantur: Utpote quæ terreis varii generis nec non salinis turgidæ sunt partibus, purus pondere multum exsuperant. Pluviales vero ceu tenuiores & puriores omnium sunt levissimæ. Non commodiore autem methodo puritas aquarum & heterogeneum illud, quod continent, quam destillatione potest cognosci: qua fit, ut non modo copia sed & indoles

les contentorum sensibus sese offerat. Mirabile certe visu est, quam insignis moles terræ vel lapidosæ massæ a destillatione nonnullarum aquarum relinquatur. Fecit olim D. Præses experimentum & ex cucurbita vitrea aquam fontanam ad ficitatem destillavit, sumendo duas mensuras, decemque vicibus in eodem vase id repetendo, eaque operatione ingentem, firmam, ac duram crustam lapideam crassitie cultri dorsum æquantem obtinuit. Plurimæ vero aquæ calcariam terram; quædam lutosam & ferream massam flavescentem; aliæ lapidescentem materiam complectuntur. Illæ, quæ martialis sunt indolis sapore paululum adstringente & ochreo sedimento, quod mox circa scaturiginem deponunt, dignoscuntur. Multæ quoque inter quas & Hallenses nostræ referendæ, salis communis sunt participes, quod post coctionem in fundo, ex sapore judicatur. Rectius vero partium heterogenarum cum aquis permixtio, adeoque earum impuritas, chemicis quibusdam experimentis exploratur. Quo nomine duo nobis familiaria, quæ aquarum puritatem vel impuritatem egregie detegunt, plurimum commendamus; primum oleum tartari per deliquium, secundum argenti solutionem cum aqua forti institutam. Si aquæ fuerint puræ, ut pluviales, vel destillatæ, aut nonnullæ fontanæ: ad horum mixturam ne minimum quidem mutantur: sin impuræ & graves, ab oleo tartari lactescunt, præsertim si calcaria terra fuerint imbutæ a solutione vero argenti

genti infusa turbidæ redduntur & cineraceo colore propemodum rubescente, qui ferri delitescentis indicium est, imbuuntur.

VIII.

Postea indolem aquarum earumque subtilitatem ac gravitatem effectus, quos exhibent varios, clarissime demonstrant. Ita leviores & molliores durioribus carnibus & leguminibus coquendis, nec non duris ossibus & dentibus ac piscibus marinis emolliendis inserviunt. Qui lineamina lavare ac mundare vel eadem apricatione candefacere solent, insignem mox aquarum differentiam deprehendunt, eo, quod molliores citius sordes mucosas & pingues detergant quam graviores, quæ nullam spumam exhibent & cum sapone ægre subeunt coagulum. Chymici quoque in laboribus suis non mediocriter aquarum cognoscunt discrimen: nam fontanæ ac graves duræ calcium ac magisteriorum v. g. calcis auri, auri fulminantis, magisterii lunæ, terræ vitrioli dulcis: edulcorationi minus conveniunt, ideo quod tenerimas a menstruo superstites partes complures in poris relinquunt: Quo in negotio longe feliciora opera pluviales aliasque subtiles adhibentur. Pistorum quoque experimento constat, subtiliores ac in molliores aquas farinam citius quam crasiores fermentare atque attollere, cum hæ panes minus spongiosos ac leves producant. Neque ignotum est horticultoribus, quod vegetabilia levi, subtili

ac spiritiosa aqua irrigata multo lætius succrescant
quam si duriore ac fontana conspergantur.

IX.

Magna etiam aquarum in cerevisiarum coctione
apparet diversitas, utpote duriores longe durabilio-
rem, molliores vero longe sapidiorem sed facilius
accessentem cerevisiam producant. Cæmentarii &
qui gypsum præparant, optime norunt, pluviales
& subtiles aquas huic negotio minus quadrare,
cum nullam firmiorem consistentiam atque con-
glutinationem præstent: id quod longe felicius
cum durioribus & fontanis procedit. Tandem
indies experimento domestico docemur, infusio-
nes herbarum uti Thee, Veronicæ, Salviæ cum
subtilioribus & fluvialibus aquis, longe fieri satu-
ratioribus quam si fontanis misceantur.

X.

Sunt autem, omnium subtilissimæ pluvi-
ales, quippe naturæ benefico revera destillata.
Nam aquarum vapores solis calore a terra in al-
tum elevati, motu & calore subtiliores redduntur,
ideoque solutionibus, elotionibus, vegetabilium
augmento, infusionibus, linteorum dealbationi,
nec non interno medico usui sunt aptiores. At vero
cum variæ indolis exhalationes tam ex vegetabi-
lium, quam animantium familia, corruptioni
obnoxia sese immisceant, hinc fit, ut liberioris aë-
ris accessu, vel si diu in ligneis vasculis steterint,
putredinem facillime concipiant: Quæ autem
men-

mense martio decidere solent, durabiliores sunt,
 eo quod non tantam variorum effluviarum copi-
 am receperint. Ut itaque in usum medicum
 commode cedant, præstat eas terreis vasis probe
 clausis custodire, & ab aëre circumfuso defendere:
 Præterea non ex stillicidio effusas, sed extra
 urbem sub dio cadentes vasis excipere convenit,
 quo pacto plures annos durant. Succedunt plu-
 vialibus fluviales quarum nonnullæ puritate &
 bonitate illis vix sunt inferiores. Fluvii quin ex
 pluviis crescant, & iis deficientibus etiam de-
 crementum capiant, nullus est, qui dubitet.
 Quoniam vero fluviorum origines sunt fontes, in
 altioribus ac montosis locis scaturientes, & plu-
 viæ illis augmentum dant, deinde vero ipsi longissi-
 mos terræ tractus transeuntes varias ac dissimiles
 partes ex terra imbibunt, fieri solet, ut fluvii inde
 tanto turbidiores & impuriore evadant, quanto
 longiores terræ tractus cursu suo absoluerint. Ad-
 hæc ex fundo etiam plures heterogeneas partes
 arripiunt, adeo, ut inter pluviales & fluviales non
 mediocris inde oriatur differentia. Accedit & hoc,
 quod fluvii aërilibero & solis actioni perpetuo ex-
 positi, subtiliores sui partes in auras dimittant,
 quæ nubibus ac pluviis subministrant materiam.

XI.

Deinde & ipsi fluvii indole multum discre-
 pare videntur, quandoquidem qui celerrimo cur-
 su vehuntur & ex altissimis montium jugis, ubi na-
 tales suos habent, in loca decliviora ruunt, longe

dis-

differunt ab illis, quorum cursus lentus ac placidus est, utpote qui plerumque locis minus edicis incunabula debent. Etenim, qui celerrime feruntur, ut plurimum levem & subtilem aquam, minus corruptibilem, sed fecundandis & alendis piscibus minus idoneam, vehunt, propterea quod rapidus eorum motus impedit, quo minus piscium ovula ripis apponi, ibique solis calore possint ematurari. Tametsi autem talismodi fluvii piscibus non admodum abundent, tamen ii, quos gignunt, sapidissimi sunt & saluberrimi. Hinc Rhenus ac Rhodanus, qui in altissimis Rhætiarum jugis nascuntur, longe leviores aliis fluviis deprehenduntur. Notabile est, naves secundo Mœno advectas, simulac Rheno immittuntur ob aquarum Rhenanarum levitatem subsidere, multoque depressiores quam antea procedere. Quare aquæ Rhenanæ & Rhodanæ instrumento statico examinatæ, levitate aquæ pluviali proxime accedunt. Et cum hi fluvii magna celeritate volvantur, accidit, ut eorum aquæ satis diu a corruptione serventur immunes. Proinde omnibus fluviis Rheni & Rhodani aqua in usu interno medico palmam facile præripit. *Jacobus Sponius observationes suas circa aquam Rhodani prodidit, quæ in Actis erud. anno 1683. p. 519. recensentur, ubi & hæc legas: Aqua Rhodana in cellis vinariis intra maximas figulinas urnas recondita, ita, ut in iis subsidentiam omnem per aliquot septimanas aut menses, antequam potetur, deponat pura & optima habetur, quæ non solum per plures*

res menses, sed annos, imo per seculum integrum
in corrupta conservatur.

XII.

Longe vero diversa est ratio fluviorum, quorum iter lento & paulo; seigniori gradu procedit; hi enim ingenti piscium multitudini generandæ atque nutriendæ sunt aptissimi, exemplo fluviorum Marchiæ, Spreæ, Havelæ, Viadri, maxime ubi hic in varia cornua ac ad divortia abit, ut & in Hungaria Teisæ. Hi tanto proventu & pisces varii generis & caneros proferunt, ut flumina magis pisciosa vel in universa Europa vix inveniantur, rationem autem hanc suspicor: Fluvii hi omnes non modo tardius incedunt, sed & per loca ac terras maxima ex parte pingues ac viscidas procedunt, unde affatim alimonix piscibus suppetit. Et hæc quoque est ratio quare limpida illa ac crystallina pelluciditas, qua aliæ aquæ gaudent, ut Albis, Rhenus, his in fluviis non observetur. Quoniam autem sunt mollioris naturæ ad lintea emundanda, vel minima saponis parte adhibita aptissima sunt. Ubi tamen notandum, quod hisce lotalintea non tam candida evadant, ac ea quæ ex fluviis Albis Sala & Mulda lavantur. Memorabile porro est, quod piscibus, qui in Albi capiuntur, caro sit longe candidior quam quos Spreha vel Havela fovet, quod hi non tam claram ac limpidam quam illi aquam trahunt. Ex his itaque quæ jam memoravimus facile colligitur, non omnes fluviatiles aquas inter se convenire, nec adeo omnes usui

C

me-

medicæque esse accommodatas: Probantur tamen eæ, quæ claræ sunt, quæ leves, quæ non facile putrescunt, nec ullo ab admixto oleo tartari per deliquium, vel solutione cujusdam metalli mutationem subeunt: ubi in universum scire convenit, semper fluviatiles aquas esse salubriores, quæ magno impetu ac cursu feruntur, quam quæ lente provehuntur.

XIII.

Accedimus jam ad examen fontium, quorum indoles ac virtus subinde diversa observatur. Et tamen si materiam suam ipsis aquis pluviis acceptum referant: nihilominus pro diversa soli natura, & pro diversæ materiæ terrenæ, quam alluunt, ratione, variam indolem ac ingenium sortiuntur. Unde rarius fontes claros puros ac leves licet deprehendere. Plerique magnam partem terrei concreti ab evaporatione vel destillatione relinquunt. Pauci sunt qui non a solutionibus metallorum vel a solutione salium alcalinorum turbentur. Quidam salis communis, ut nostri Hallenses; quidam subtilioris vitrioli ut nonnulli zerveftani participes sunt: præsentiam salis communis liquor salis tartari; vitrioli vero infusio florum balaustrum prodit. Nonnulli & martiales dantur, qui ex locis ubi ferrearum minerarum thesaurus reconditur, prorumpunt: quorum sapor subadstringens, & sedimentum ochreum est.

Artis igitur ac industriæ est, ex tam numerosis, quos benigna natura passim aperit, fontibus, fa-

salubres eligere, qui ex levitate, pelluciditate, puritate, ac duratione debent judicari. Præterea etiam in fontibus ea notari meretur differentia, quod nonnulli foveant aquas molliores, alii duriores. Molliores plerumque sunt illæ aquæ quarum scaturigo ad latera existit, & quæ per arenam, vel super argillam vehuntur, duriores quæ in locis declivioribus oriuntur, & rupes ac saxa lapidesque martialis indolis aluunt, illæ minus solent durare, hæ vero sunt durabiliores, illæ facilius abeunt in glaciem, hæ congelationi valde resistunt: utræque a salubritate sunt commendandæ, si prudens medicus ad diversam morborum & subjectorum indolem noverit eas accommodare.

XIV.

Postquam itaque ex tanta aquarum copia salubres, & quæ usui medico aptæ esse possint, enumeravimus, & quomodo dignoscendæ & examinandæ sint, satis superque deduximus, nihil jam reliquum est, quam ut scopo nostro nos propius accingamus, & quam eximia imo universalis ipsis insit medendi virtus, demonstremus. Primum vero afferimus omnium hominum naturis admodum diversis aquas puras ac leves esse convenientes. Etenim si fluidorum per omnis generis tubulos minimaque vascula circuitus, fundamentum est, cui conservatio humani corporis, corruptionisque prohibitio unice innititur, illud quod sanguinem fluidum conservat, vitæ erit quam maxime

xime accommodatum. Corporis nostri fluores, qui & nutritioni & omnibus functionibus servant, & ex quibus solidæ quoque partes sunt compositæ, ex solidis & fluidis constant. Solidas inesse sanguini ejus, exsiccatio demonstrat, easque diversas esse nempe salinas, sulphureas, terreas, mucidas, sensu judice & inflammabilitate, neque minus destillatione aliisque experimentis chemicis addiscimus. Paucis: sunt partes heterogeneæ sique calor, quies, humidum ceu omnis corruptionis causæ accesserint, valde corruptibiles. Ne itaque in corruptionem abeant & sinceram quoque corporis partem trahant, necesse est, ut nunquam diu quiescant vel invicem coeant, alias corruptio est paratissima. Opus igitur est, ut particule hæ solidæ subtiliores, sulphureæ, terreæ non modo in irrequieto intestino motu sint constitutæ, verum etiam, ut motu progressivo per tot minimos tubulos & canales circulentur, eo, quod hoc motu solidæ sanguinis partes in minimos globulos, mutuo attritu ac conquassatione sanguinis partiumque fibrosarum inter se facta, dividantur. Quo magis necessaria est & fluidi aëreo ætheri elastici & liquidi aquei copiosior admissio, unde fit, ut si in sanguine sani hominis è vena emissio fluidi ac solidi portionem examinemus: liquidi minimum duplo majorem ficci elementi copiam esse deprehendamus. Plerumque enim duodecim sanguinis uncias, octo liquidæ, quatuor solidæ materia completi, crebrius à D. Præside fuit observatum. Præterea

terea sanguinem largiori copia subtilioris aëris & ætheris imbutum esse ex eò manifestum est, quod in vacuo ita ebulliat, ut cylindros vitreos, quorum medium prius occupavit, transcendat. Nihil itaque salubrius, nihil vitæ accommodatius magisque ad hanc tuendam aqua est necessarium, quippe quæ naturæ humanæ est convenientissima, sine qua nec corpus durare nec vita diu satis persistere potest.

XV.

Deinceps nullum remedium ad conservandam sanitatem & morbos præcavendos, est aqua præsentius. Sanitatis naturam quicumque in legitimo omnium corporis functionum exercitio statuerit, ejus formalem rationem probe videtur considerasse; Quod si vero ejus causam scrutamur, non alia nobis succurrit, quam æquabilis ac libera sanguinis per omnes tubulos etiam minimos qui in emunctoriis consistunt progressio: hac enim ratione fit, ut utile & quod nutritioni sit commodum, remaneat, inque poris secernatur, inutile vero tanquam corruptibile ac naturæ inconveniens excernatur. Etenim quod maximum meretur attentionem, excretiones non tam directe, simpliciter & absolute ad vitam, quam indirecte ad sanitatem & functionum rite obeundarum exercitium esse necessarias judicamus, adeo ut fanitas imo vita in periculo esse possit, nulla causa vel vitio in excretionibus existente: Quis enim nescit, ex gravissimo animi affectu, ex ingenti dolore

lore vel ventriculi erosione ac inflammatione à veneno corporis functiones secundum naturam mirifice perturbari & periclitari? Neque in gravissimis chronicis passionibus, tam ad excretiones, quam ad glandularum obstructions, viscerum indurationes, corruptiones, sphacelationes, humorum extravasationes; quemadmodum & in acutis ad stases sanguinis inflammatorias respiciendum est. Liber itaque ac æquabilis sanguinis ac humorum motus est, qui sanitatem sustinet, qui inutilium excretiones promovet, qui commodum partibus solidis præbet alimentum, qui nervis sensoriis & fibris subtilissimum illud quo moventur & sentiunt, fluidum subministrat: Motu vero æquabili ac libero deficiente, quod fit, vel humorum abundantia aut viscositate aut impulsu & elatere sive tono fibrarum motricium debilitato, mox via ad morbos præsertim diuturniores panditur expeditissima. Ex iisdem enim causis & humorum in vasis majoribus stagnationes, in minoribus stases, in emunctoriis obstructions, in glandulis indurationes sequuntur. Eas mox maximæ impuritates, dolorum & spasmodorum causæ, nec non putrefactiones sanitati & vitæ infensissimæ comitantur: hæc generatio est causarum, quæ morbos sustinent.

XVI.

Quis itaque tam emotæ est mentis, ut non intelligat, debitam sanguinis & humorum fluiditatem ad liberum & æquabilem motum sanguini
con-

conciliandum esse desideratissimam: ita enim va-
 fa manent aperta, arcentur obstructions, vigent
 excretiones, stagnationes ac stases humorum eo-
 rumque impuritates, omnium morborum causæ,
 impediuntur. An vero ad fluiditatem sangui-
 nis detur aptius ac nobilius ipsa pura aqua reme-
 dium, sapientissimus quisque medicorum iudicet.
 Aqua enim pura, ac subtilis exquisite solidas ac
 viscidas humorum partes dividit, quo minus possint
 coire: aqua porro omne inutile ac viscidum dissol-
 vit & varii generis terreas, salinas, & sulphureas
 partes imbibit, easque per emunctoria convenien-
 tia evehit. Ex quo conficitur, à defectu humidi &
 motus plurimos nasci morbos.

XVII.

Inde igitur patet ratio, quare potatores
 aquæ, modo fuerit pura & bonæ notæ, iis, qui vi-
 no & cerevisiis utuntur, & saniores & longæviores
 sint, quin & edaciōres ut plurimum & pinguiō-
 res reddit, uti *Fonseca de sanitate tuenda p. sr.* nota-
 vit, siquidem aqua ad solutionem alimentorum, ad
 partium chylosarum extractionem, ad succum
 nutritium interioribus partium poris insinuan-
 dum liquor est aptissimus. Denique aqua optime
 viscidum ac tenacem mucum, qui ventriculi & du-
 odeni glandulosas tunicas obsidet, prompte deter-
 git, ut sic uberius menstruales latices appetitus
 & digestionis fontes cibis queant admisceri. Ne-
 que aqua, ut fert vulgi opinio, fermentescitibus
 fru-

fructibus horæis admissa nocet. Maxima enim pars Lusitanorum, Hispanorum, & Gallorum aqua pro potu utitur, & tamen liberalius hisce fructibus per æstatem sine noxa vescitur. Porro aquæ potatores dentes longe habent firmiores & nitidius albicantes, quod putredo & dentium caries scorbuti soboles sit, cujus genesin aqua pura pota impedit, dum sanguinem purgat a fordibus, quæ per aperta emunctoria sua sponte feruntur. Tum aquæ potatores in omnibus tam animi quam corporis actionibus, iis qui cerevicias bibunt, longe sunt alacriores. Plurimæ enim cereviciæ viscidos & graves succos gignunt, quorum per minimos cerebri ac nervorum poros transitus est difficilis, unde languor existit corporis nec membrorum ad sensum & motum tam vegeta dispositio. Quo magis itaque aquæ simplicis potus & sanitati ac vitæ est congruus, eo magis mirandum, nostrarum regionum incolas ab hoc salubri potu, quem aliæ nationes mirifice amant, mirum in modum abhorrere. Cereviciæ sane, præsertim quæ nimis sunt crassæ & alimentosæ, multis gravissimis passionibus in plaga septentrionali, præsertim si spiritus vini liberalior usus accedat, viam pandunt. Longe consultius esset assuescere bonis aquis, easque pro diversa temperatura vel solas vel cum vino temperatas bibere.

XVIII.

Postquam itaque aquam adversus omnes mor-

morbos imminentes efficacissimum præsidium esse ostendimus, sequitur jam, ut, quid in morborum curatione profint, perspiciamus. Primum vero animadvertimus omnes passiones a medicis in acutas & chronicas dispesci. In acutis principatum optinent febres, hæc nihil aliud sunt, quam motuum tam vehementia quam celeritate, in partibus solidis sive fibrilsæque ac fluidis intensiones, quæ vel ad causam morbificam vincendam, ubi sanitas, vel ad destruendam machinam, ubi tristis eventus, vel ad vitandas machinæ partes, unde aliorum morborum fit dispositio, terminatur. Quapropter natura quæ sapius morborum medicatrix est, quandoque etiam fit morborum & mortis productrix omni consilio ac scientia agendi destituta. Minime enim natura, quæ est corporis sapientissimus mechanismus secundum artificis summam rationem, ex potentiis sive viribus insitis mechanicis ac necessariis agens cum anima ratione prædita est confundenda. Atque ita per tempora, quibus ordinarie talismodi motuum intensiones, quæ suos habent terminos, absolvuntur, neque arte sisti possunt, medicus nihil aliud potest efficere, quam ut motui commodam præbeat materiam. Est enim ea motuum intensio cum magno ardore conjuncta, qui humidum, quod vitæ amicissimum est, vehementer dissipat; Unde refarciendum. Neque enim motus ille in

D

febri-

febris auctus sine sufficienti liquido, obstru-
 ctiones referare, stases humorum inflammato-
 rias discutere, aut quod noxium, potest expel-
 lere. Igitur nihil convenientius in id genus
 febribus est aquæ potu eoque largiori, qui fe-
 bricitantium unicum solatium, optimaque me-
 dicina: Qua de causa *Hippocrates* aliique p[ro]fusa-
 nam in curatione maximopere laudant. Et
 hoc solo ac quiete & temperato calore, sine ul-
 la alia medicina vel medico sæpe febres gravis-
 simæ sanantur: Parum tunc arte sua præstare
 potest medicus, nisi quod statim inter initia mor-
 bi, vel sanguinis missione, ubi peccat in copia,
 vel emetico, si sedes morbi in prima regione,
 vel diaphoretico, ut celeriter subtile venenum
 propellat, præstare poterit; Reliquo tempo-
 re non nisi temperantia calorem, humectantia,
 diaphnoica propinanda sunt. Cautio vero ad-
 hibenda, ne potus nimis frigidus, præsertim
 circa crisin & ubi inflammationis primarum vi-
 tarum metus est, neque in rigore, ubi externa
 constricta sunt, exhibeatur, sed tempus, ubi ad
 diaphoresin visitur dispositio, expectetur, ubi
 largiorem semper dare potum convenit.

XIX

Quod attinet ad chronicas passiones, hæc
 plerumque à viscerum & glandularum obstru-
 ctio-

ctione, humorum abundantia & impuritate eorumque in vasis majoribus stagnatione proficiscuntur, quæ omnes ipsa ratione & experientia iudice sunt tollendæ: Nullum ad id perficiendum præclarus remedium ipsa aqua potest excogitari. Quam nobiles in hisce affectibus præstent effectus mineralium salutiferæ aquæ tam calidæ, quam frigidæ, res est clarissima & proxime demonstrata: Potissimum vero earum operationes ab aquarum copia & quam scænant humoribus fluiditate, sunt deducendæ. Frustra enim spiritus mineralis volatilis & sal, quo pollent alcalinum, in hisce morbis exhiberetur, nisi aquæ copia accesserit. Etenim fontes, modo fuerint pueri & leves, urui aquarum mineralium ingredientibus careant, magna in depulandis morbis longis præstare possunt, & prostant certe passim tales fontes, qui à salubritate sunt commendatissimi, cujus causa, si omnia bene perpenderit, solius aquæ benignitati est assignanda, id quod, cum quidam simplices medici non intelligunt, nescio quæ ingredientia ex terra vel cælo petita, talismodi fontibus assignant. Hoc in numero merito haberi debent aquæ in Principatu Hennebergenfi, Schleusingenses, quæ non nisi puræ & subtiles aquæ sunt, magna æris & ætheris copia referatæ, hæ plerisque chronicis vitiis succurrunt, maxime omnium vero calculosis, arthriticis, rheu-

rheumaticis, scorbuticis, membris languidis; o-
 pitulantur, & cum humores fluidos reddant,
 mensium & hæmorrhoidum defectibus subve-
 niunt. In Marchia non ignobiles aquæ sunt
 Freyenwaldenses, quæ tamen acidularum no-
 men non merentur, utqote minerali spiritu
 parum imbutæ; sunt vero aquæ leves, martia-
 les paululum duræ & valde frigidæ ex imo ter-
 ræ scaturientes. Hæ percalidam humorum
 intemperiem eorumque falsam acrem impuri-
 tatem feliciter emendant, unde identidem ne-
 phriticis, arthriticis, scabiosis, paralyti ac con-
 tractura scorbutica laborantibus, ferunt suppe-
 tias exoptatissimas. In Confinio Thuringiæ
 usu ac virtute se ostendunt Bebranæ, quæ non
 nisi purissima aquæ sunt, insigni levitate, quæ
 proxime accedit ad aquas pluviales, conspicuæ,
 & martialis principii participes, hæ non alvum
 sed urinam movent, & impuritates graves bili-
 osas sulphureas e corpore educendo internum
 partium æstum deprimunt, nec non cachexia,
 renum & vesicæ vitis medentur. Pauci anni
 præterfluxerunt, ubi in sylva Hercynia prope
 Osterodam fons salubris surrexit, miro elogio
 ornatus: Qui nostro examine ne momentum
 mineralis ingredientis complectitur, sed aquæ
 purissima & subtilissima, non adeo duræ indol-
 lis, hæc in inveteratis capitis affectibus, langvo-
 re membrorum, in scorbuto, malo hypochondri-
 aco, in biliosis morbis, ad hepatis fervorem ut
 cum

cum veteribus loquamur attemperandum summe proficua fuit observata. Quid dicamus de nostris Hallentibus, quæ non nisi puræ martialis aquæ sunt argillacea rubicunda strata superfluentes, unde martialis quid hauriunt, nihil minus prudenter adhibitæ in scorbutico calido sic dicto humorumque biliosa impuritate, nec non arthritide, scorbutico, corporis languore non mediocri sunt effectus. Distat duobus a nostra urbe milliariibus fons circa Lebeginum, qui ex rupibus profluit, & aquam habet valde subtilem fere incorruptibilem, ex hac coquunt Lebeginenses cerevisiam quæ sponte fermentationem subit, & probe depurata in cienda urina vix habet remedium simile, unde nephriticis & biliosis calidis naturis veram præbet medicinam.

XX.

Dantur quoque in nonnullis locis Thermae admodum salubres omnis mineralis spiritus & ingredientis expertes, quæ non nisi subtiles ac leves aquæ sunt; Quo numero habentur Piperinae in Rhætici montibus circa Cariam scaturientes, quarum effectus in morbis tartareis, scorbuticis, arthriticis, calcula, contracturis vehementer & laudatur & probatur: Fortiter movent urinam: Solent aquarum omni

nisi mane mensuras tres bibere: A meridie ho-
 ra quarta vel quinta balneum ingrediuntur, quod
 ordinarie pustulas expellit bono omine ac eventu.
 Hi fontes, quod notabile, mense Mayo incipi-
 unt fluere, mense Septembri desinunt, idque
 fit singulis annis: Horum origo est ex nivibus,
 quæ altissimos alipium montes occupant; Hæ
 solis calore soluta subterranea calida loca perva-
 dunt, & ibi calefactæ in valle prodeunt & de-
 sinunt eò tempore, quæ nix remoto solis calore
 non amplius liquatur. Nullum sal nec martia-
 le quid ostendunt, quod ex sedimento colligitur:
 neque ab acido neque ab alcali aut solutione lu-
 næ turbantur, sed tantummodo subtiles & instar
 aquæ pluvialis, leves sunt aquæ. Norum quo-
 que est in Hassia balneum, quod a serpentibus
 nominatur *Schlangen-Bad* / hæ identidem nil
 nisi purissima aqua est, mollis tamen ac levis, cu-
 jus usus in membris languidis reficiendis, in con-
 tractis emolliendis, inque cutis vitis emendandis
 est laudatissimus. In Italia extant plures salubres
 fontes aquæ Pisana, Tettutiana, Noceriana, quæ
 aquarum subtilitate omnia tere perficiunt, aliæque
 martiales, quarum mentio & usus in Sylvatici con-
 sultationibus reperitur.

Quum itaque satis clare ostensum fuerit, multorum fontium salubritatem, unice à solius aquæ benignitate dependere, ex eo quam facile jam judicatur, alias aquas puras & simplices ubi haberi possunt, similes cum hisce effectus possidere, id quod etiam experientiæ respondet: Ita refert *Ridlinus* anno 1637. mens. mayo *lud. med.* 27. Melancholico-maniacam per integrum biennium aqua pluvia usam esse, & lin. 15. scribit: Aqua pluvialis instar acicularum primo paulatim ascendendo, hinc in summo gradu per aliquot dies pergendo & tandem rursus descendendo, bibitur, cujus usu cachectici & tabe confecti exemplo pastoris convalescunt. *Riverius* quoque in *Operibus lib. 4. cap. 27.* refert de mensibus viciosis sive subsistentibus solius aquæ reperito usu, pristinum fluxum restitutum fuisse, & hoc simplici remedio plus præstitum fuisse, quam aliis emmenagogis. Ex veteribus *Celsus lib. 1. cap. 5.* usum aquæ frigidaë vehementer commendat, dum inquit: Quos capitis imbecillitas torquet, usus aquæ frigidaë prodest, sed iis etiam, quos assidua lippitudines, gravedines, destillationes, tonsillæque male habent. Miror inquit *Balthomius lib. 1. epiædem, pag. 100.* cur in herpetibus, inflammationibus

in quibus humectandi & refrigerandi consilium est, non potius ad aquam & succum plantaginis accedamus. In rubedine faciei, in gutta rosacea, in scabie calidaque jecoris intemperie, plurimum eas commendat *Sylvaticus cap. 1. obs. 1.* Conferunt quoque tales aquæ arthriticis, quare scribit *Mertianus in Hippocratem* solo aquæ frigida potu Bernerius Cardinalis à Podagra perfecte sanatus est. Et *Rondeletius in Praxip. 611.* Ego multoties aquæ frigida potu, podagricos sanavi, quod facilius succedit in biliosa. Cum vero nonnulla subjecta frigidioris naturæ vel ob nervorum imbecillitatem & meatuum angustiam, non bene frigidum potum ferre possint, tunc præstat has calefacere, ea tamen circumspeditione, ut hoc fiat in aqua fervente, cui lagenæ probe clausæ imponendæ, ne, quod subtile est, exhalet. Tales jejuno ventre potæ, notante *Avicenna lib. 1. sect. 2. cap. 16. p. 102.* Stomachum ablutunt, alvum subducunt, coli doloribus ac flatibus opitulantur; Conducunt etiam in morbo comitiali, dolore capitis, ophthalmia, destillationibus, & quibus in pectore soluta est continuitas, menses præterea promovent, urinam cient & dolores leniunt. Quam egregiam efficaciam tam in morborum præservatione, quam eorum mitigatione vel etiam sanatione præstat aquæ calidæ potus, is, qui expertas vires infusi herbæ theæ habent.

habent, non amplius erit incognitum. Quicumque vero has vires ex hac herba exotica metiuntur, iimulrum videntur hallucinari. Aquæ calidæ & puræ copia est, quæ utramque vere hac in re facit paginam: herba vero subadstringente sua virtute efficit, ut fibræ partium à tono dejectæ roborentur. Quoniam cum plurimis morbis fortior fibrarum constrictio conjuncta est, hinc tali in casu cautius etiam cum crebroufû herbæ theé mercandum esse, practicorum solidiores probe cognoscunt. Atque ne veritatem dissimulemus, prostant certe in nostris regionibus tales herbæ, quæ viribus Theé longe sunt superiores. Convenit quoque eas pro diversa morborum indole & pro differentibus illorum causis seligere & in usum medicum revocare. Ita in affectibus pectoris veronica, in nervorum vitis betonica, in uteri morbis melissa & pulegium, in renibus exulceratis hædera terrestris, in scorbuto trifolium fibrinum, cum aqua purissima infusa & calide pota, eximias & mirabiles virtutes exerit. Porro in spasmodicis hypochondriacis nimisque hæmorrhagiis mille folii summitates aquis calidis infundere utilis est, In colica chamomilla vulgaris, in scabi fumaria, in pellendo calculo petroselinum, in asthmate humido ranunculus hortensis loco herbæ Theé infundi & cum fructu potest usurpari. In universum vero hoc loco tenere oportet, pro infusione herbarum adornanda aquas non esse diu conquendas sed eousque ut faltem una vice fortiter ebulliant, quo minus subtiliores earum Partes percant.

E

XXII.

Reliquum præterea est, ut ostendam aquam universalem esse remedium quod non modo omnibus naturis sed & omnibus morborum indicationibus conveniat. Primum enim in omni corporis temperatura utilis est aqua potus, in sanguineis & habitu corporis laxiori, ac minimorum vasorum copia præditis promptum ac facilem reddit sanguinis & humorum circuitum, qui alioquin perfacile tali in casu segnior ac impeditior factus stagnationes circa viscera promovet. In cholericis, ubi intentior viget humorum motio, aqua nimium æstum temperat, quod transpiratione liberiori facta partes sulphureas calidas per patentiores poros ac tubulos eliminat. Crassum vero sanguinem & humorum viscositatem diluendo melancholicis & phlegmaticis opem fert subtilerrimam. Omni quoque convenit ætati. Infantes ob lactis viscositatem & acrimoniam graves sæpe experiuntur morbos, ubi præter absorbentia, diluentia aquea calide sumpta ingens afferunt solatium; in puerili ætate ob succi nutritii abundantiam humorumque spissitudinem varii incidunt morbi, catharri videlicet, & cutis descædationes, quibus omnibus vitis diluens infusum egregie succurrit. Eadem est ratio morborum qui in virili imo senili ætate nascuntur, in quibus omnibus aquam bibere conducit. Namque virilis ætas valde opportuna inflammationibus & febribus: senilis vero exposita iis vitis quæ ex infarctu & obstructione propullulant, ubi quid conventius sit bonæ notæ aquis vel calida vel
fir

frigida suntis, equidem non video. Quam gravia mala fœminæ ex mensium vitio, viri ex hæmorrhoidum fluxu non recte se habente patiantur, praxis docet quotidiana. Has vero consvetas & salutare fluxiones diluentia in debito servare ordine, certum ac exploratum habeo,

XXIII.

Plethoram fœcundam esse morborum matrem in vulgus etiam notum est, ad hanc vero impediendam, aqua calida & infusis herbarum nihil est convenientius, utpote quæ glutinosam humorum substantiam dissolvendo a impedit, quo minus sanguis copiosus concrefcere ac generari possit. Nec minus cacochymia humorum tollendæ liberalis aquarum potus satisfacit, quippe qui impuras & salsas recrementitias partes per omnis generis convenientia emunctoria promptissime eluit & educit: præterea aquæ potus omnia evacuatoria servat aperta & excretiones inutilium sordium eximie promovet: alvum servat mollem ac liquidam, urinæ vias expedit, easque eluendo & abstergendo calculi cohæsiorem impedit, transpirationem omnium evacuationum saluberrimam mirifice adjuvat, sique saburra vitiosorum humorum ventriculus repletus est, ingens tepidæ aquæ haustus eam sæpius evacuat promptissime. Est denique aqua optimum omnium medicamentorum vehiculum. Antiscorbutica & quæ sanguinis impuritatibus tollendis dicata sunt remedia, si ex vegetabilium genere fuerint, in humorum vitii emendandis parum operæ collocabunt, nisi ministerio aquæ eorum.

eorum virtus in decoctis vel infusis penetret in sanguinem & partium intimos meatus. In summa ubique in morbis vel alterandum vel evacuandum vel aperiendum vel resolvendum est, ibi aqua auxili-um tert semper & omni tempore præstantissimum. Neque nutritio corporis sine aqua bene procedit, quippe quæ succi nutritii commodissimum est vehiculum eumque ad minimos partium poros traducit.

XXIV.

Ultimo æquum est hic monere, quod quibus nulla est facultas puras ac benignas aquas obtinendi, ii, vel pluviales colligere, vel fluviatiles in usum trahere debeant. Siquæ hæc haberi nequeunt: impuri-ores sunt destillatione perficiendæ, vel coctione facta cum cornu cervi usto corrigendæ. Certe ingens benignæ naturæ parentis munus est in urbe quadam vel provincia, quando salubres fontes haberi possunt, quæ peritissima quavis medicina sunt nobiliores. Et sapientis medici est eorum locorum aquas, ubi medicinam facit, convenienti examine probe scrutari, quo postea cum fructu tam præservandi quam sanandi gratia iis uti possit, quibus etiam certè plus efficiet, quam tam magnificis & ad cœlum elevatis chymicis aliisque arcanis.

ULB Halle

3

003 140 849

TA-FL

3

1772, 90
90

OLENNIS MEDICA

DE

EDICINA

UNIVERSALI,

AVAM

MINIFICENTISSIMO,
IN ANIMAE SALUTEM
AUSPICIIS AC DOMINO,

JOHANNES WILHELMO,

PHYSICI, MARCHIONE BRAN-
DENBURGO, RELIQUA,

FRIDERICIANA.

CONSULTATIS MEDICAE CONSENSU,

DESIDE

JOHANNES HOFFMANNO,

PHYSICI REGIO ET PROFESSORE
PUBLICO SPECTATISSIMO,

AC PROMOTORE SVO

honoris cultu atatem colendo,

IN DOCTORALI,

Solenni obtinendo,

ANNO MDCCCLXII, horis ante & pomeridianis

IN THEATRO SPECTACULORUM MAJORI

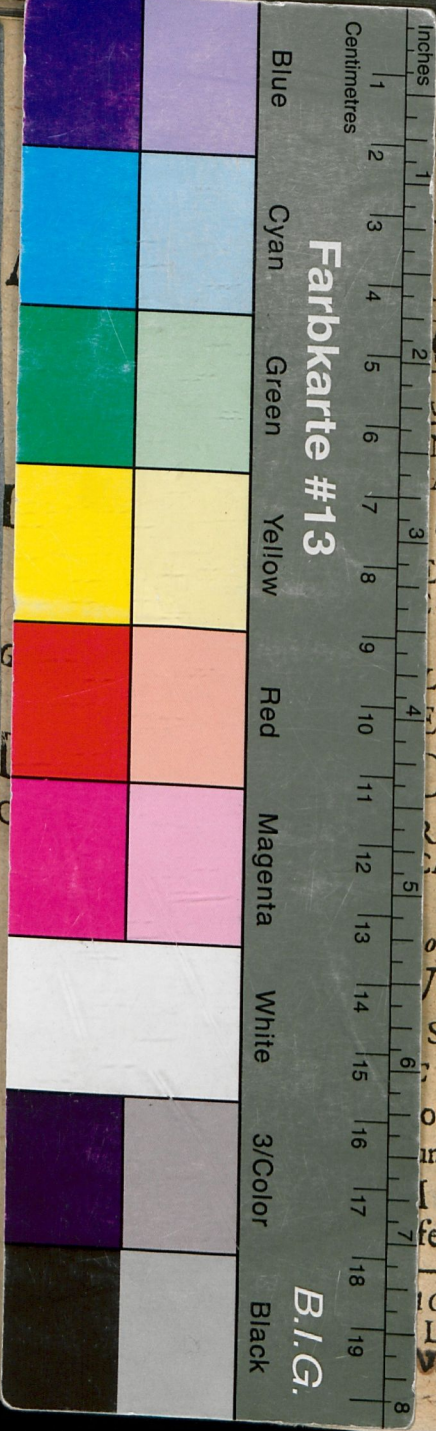
publico Examini submittet

JOHANNES SCHROEDER

Medicus, Sax.

LEIPZIG GEBURGICAE,

LEHMANNI, ACAD. TYPOG.

Farbkarte #13

B.I.G.